

nuntiarunt: recordamini illud etiam, quod nondum est relatam, quod eodem fere tempore factus in agro Piceno Potentia nuntiatum terrae motus horribilis, cum quibusdam multis, metuendisque rebus. Haec eadem profecto, quae futura prospicimus, impendentia pertimescetis. Etenim haec deorum immortalium vox, haec pene oratio iudicanda est, cum ipse mundus, cum aer, atque terra, motu quodam novo contremiscunt, & inustato aliquid sono, incredibilique praedicunt. In quo constituenda nobis quidem sunt procurationes⁸⁹, & obsecratio, quemadmodum monemur. Sed faciles sunt preces apud eos, qui ultro nobis viam salutis ostendunt: nostrae nobis sunt inter nos irae, discordiaque placanda.

⁸⁹ Procurationes] Expiationes, placationes. Manutius.

PRO

PRO CN. PLANCIO.

O R A T I O XXXI.

A R G U M E N T U M .

Cum aedilitatem simul pererent Cn. Plancius, & M. Iuvenius Laterensis, creatus aedilis est Plancius, Laterensis praetorius. Qua ille commotus ignominia, Plancium de sodalitiis accusavit, quod inter ambitus crimina gravissimum est, ut inter crimina maiestatis perduellio. Parrocinium Cicero suscepit, egraque causam diligenter, memor eius temporis, quo quaesitor in Macedonia Plancius eiectione lege Clodia complexus est, fovitque omni genere officii. Hanc orationem, & eam pro Scauro habuit eodem anno. Quaesitor hac in causa fuit C. Alfius, ab accusatore editus; ut ipsa declarat oratio: & ipsi quoque iudices, editicii dicti: hanc enim Licinia lex facultatem accusatori dabat in crimine de sodalitiis. MANUTIUS.

I. UM propter egregiam & singularem Cn. Plancii, Iudices, in mea salute custodienda fidem, tam multos & bonos viros eius honori viderem esse fautores, capiebam animo non mediocrem voluptatem, quod, cujus officium mihi saluti fuisset, ei meorum temporum memoriam suffragari videbam. Cum autem audirem, meos partim inimicos, partim invidos, huic accusationi esse fautores, eandemque rem adversariam esse in iudicio Cn. Plancio, qua in petitione fuisset adiutrix; dolebam, Iudices, & acerbere ferebam, si huius salus ob eam ipsam causam esset infestior, quod is meam salutem atque vitam sua benevolentia, praedio, custodiaque texisset.

Nunc autem vester, Iudices, conspectus, & confessus iste reficit, & recreat mentem meam, cum intueor & contemploor unumquemque vestrum. Video enim hoc in numero neminem, cui

cui mea salus cara non fuerit : cuius non extet in me summum meritum ; cui non sim obstrictus memoria beneficii sempiterna . Itaque non extimesco , ne Cn. Plancio custodia meae salutis apud eos obfit , qui me ipsum maxime saluum videre voluerunt : sapienterque , Iudices , mihi venit in mentem , admirandum esse , M. Laterensem , hominem studiosissimum & dignitatis , & salutis meae , reum sibi hunc potissimum delegisse , quam metuendum , ne vobis id ille magna ratione fecisse videatur .

Quaquam mihi non sumo tantum , Iudices , neque arrogo , ut Cn. Plancium suis erga me meritis impunitatem conlaturum putem . Nisi ejus integerrimam vitam , modestissimos mores , summam fidem , continentiam , pietatem , innocentiam ostendero : nihil de poena recusabo . Sin omnia praestitero , quae sunt a bonis viris expetenda : petam a vobis , Iudices , ut , cuius misericordia salus mea custodita sit , ei vos vestram misericordiam , me deprecante , tribuatis . Equidem ad reliquos labores , quos in hac causa majores suscipio , quam in caeteris , etiam hanc molestiam assumo , quod mihi non solum pro Cn. Plancio dicendum est , cuius ego salutem non secus ac meam tueri debeo : sed etiam pro me ipso , de quo accusatores plura pene , quam de re , reoque dixerunt .

II. Quaquam , Iudices , si quid est in me ipso ita reprehensum , ut id ab hoc sejunctum sit , non me id magnopere conturbat . Non enim timeo , ne , quia perraro grati homines reperiantur , idcirco , cum me nimium gratum illi esse dicant , id mihi criminofum esse possit . Quae vero ita sunt agitata ab illis , ut aut merita Cn. Plancii erga me minima esse dicerent , quam a me ipso praedicarentur : aut , si essent summa , negarent ea tamen ita magni , ut ego putarem , ponderis apud vos esse debere : haec mihi sunt tractanda , Iudices , & modice , ne quid ipse offendam ; & tum denique , cum respondero criminibus ¹ , ne non tam innocentia reus sua ,

¹ Cum respondero criminibus] Non erant crimina , quibus respondebat . Rectius igitur Erstentis : cum respondero omnibus , nimirum accusatoribus , qui plura pene de me ,

quam de reo dicunt . Grævius . Crimen dicitur id omne quod reo alicui obijcitur . Quare non est cur dicto simus audientes . Olive-
tus .

Tua , quam recordatione meorum temporum , defensus esse videatur .

Sed mihi in causa facili , atque explicata , perdifficilis , Iudices , & lubrica defensionis ratio proponitur . Nam , si tantummodo mihi necesse esset contra Laterensem dicere , tamen id ipsum esset in tanto usu nostro , tantaque amicitia molestum . Vetus enim est lex illa iusta , veraque amicitiae , quae mihi cum illo jam diu est , ut idem amici semper velint . Neque est ullum certius amicitiae vinculum , quam consensus , & societas consiliorum , & voluntatum . Mihi autem non modo id est in hac re molestissimum , contra illum dicere , sed multo illud magis , quod in ea causa contra dicendum est , in qua quadam hominum ipsorum videtur faciendum esse contentio .

Quaritur enim Laterensis , atque hoc uno maxime urget , qua se virtute , qua laude Plancius , qua dignitate superarit . Ita , si cedo illius ornamentis , quae multa & magna sunt , non solum hujus dignitatis ² jactura faciendum est , sed etiam largitionis ³ recipienda suspicio est . Sin hunc illi antepono : contumeliosa habenda est oratio , & dicendum est id , quod ille me flagitat , Laterensem a Plancio dignitate esse superatum . Ita aut amicissimi hominis existimatio offendenda est , si illam accusationis conditionem sequar , aut optime de me meriti salus deferenda est .

III. Sed ego , Laterensis , caecum me , & praecipitem ferri confitear in causa , si te aut a Plancio , aut ab ullo , dignitate potuisse superari dixerō . Itaque discedam ab ea contentione , ad quam tu me vocas , & veniam ad illam , ad quam me causa ipsa deducit . Quid ? tu non dignitatis ⁴ judicem putas esse populum ? Fortasse nonnunquam est . Utinam vero semper esset ! sed est perraro : & si quando est , in iis magistratibus est mandandis , quibus salutem suam committi putat : his levioribus comitiis , diligentia & gratia petitorum

Tom. V.

² Hujus dignitatis] Legendum videtur huic , ut annotavit pater meus . Jac. Gronovius .

³ Largitionis] De qua Plancius accusatur . Nam si dignitate non vicit , reliquum est , ut comitia corruerit . Man.

X x x honos
⁴ Tu non dignitatis] Lambinus legit , tu ne aequum dignitatis , &c. Manutius , tu non inanem dignitatis , & negationem refert ad inanem , non ad verbum putas . Grævius , an tu dignitatis , legendum existimat .

honus paritur: non iis ornamentis, quæ esse in te videmus. Nam, quod ad populum pertinet, semper dignitatis iniquus iudex est, qui aut invidet, aut favet.

Quantum nihil potes in te, Laterensis, constituere, quod sit proprium laudis tuæ, quin id tibi sit commune cum Plancio. Sed hoc totum agitur alio loco: nunc tantum disputo de jure populi, qui & potest, & solet nonnunquam dignos præterire: nec, si a populo præteritus est, quem non oportuit, a iudicibus condemnandus est, qui præteritus non est. Nam si ita esset: quod patres apud majores nostros tenere non potuerunt, ut reprehenses essent comitorum, id haberent iudices; vel quod multo etiam minus est ferendum. Tum enim magistratum non gerebat is, qui ceperat, si patres auctores non erant facti: nunc postulatur a vobis, ut ejus exilio, qui creatus sit, iudicium populi Romani reprehendatis. Itaque quanquam, qua nolui, janua sim ingressus in causam, sperare videor tantum absuturam esse orationem meam a minima suspitione offensionis tuæ, te ut potius objurgem, quod iniquum in discrimen adducas dignitatem tuam, quam ut ego eam ulla contumelia coner attingere.

IV. Tu continentiam, tu industriam, tu animum in rempublicam, tu virtutem, tu innocentiam, tu fidem, tu labores tuos, quod ædilis non sis factus, fractos esse, & abjectos, & repudiatos putas? Vide tandem, Laterensis, quantum a te dissentiam. Si, mediis fidiis, decem soli essent in civitate viri boni, sapientes, iusti, graves, qui te indignum ædilitate iudicavissent, gravius de te iudicatum putarem, quam est hoc, quod tu metuis, ne a populo iudicatum esse videatur. Non enim comitiis iudicat semper populus, sed movetur plerumque gratia: cedit precibus: facit eos, a quibus est maxime ambitus. Denique, si iudicat, non delectu aliquo, aut sapientiam ducitur ad iudicandum, sed impetu nonnunquam, & quadam etiam temeritate. Non est enim consilium in vulgo, non ratio, non discrimen, non diligentia: semperque sapientes ea, quæ

3 Reprehenses] Corripiebant quæ perperam in comitiis erant facta, Græcæ.
6 Auctores] Hoc est, ea vel probabant, vel irrita iudicabant. Ferrar.

quæ populus fecisset, ferenda, non semper laudanda duxerunt. Quare cum te ædilem fieri oportuisse dicis, populi culpam, non competitoris, accusas.

At fueris dignior, quam Plancius: de quo ipso ita tecum contendam paulo post, ut conservem dignitatem tuam: sed, ut fueris dignior, non competitor, a quo es victus; sed populus, a quo es præteritus, in culpa est. In quo primum illud debes putare, comitiis, præsertim ædilitiis, studium esse populi, non iudicium: eblandita illa, non enucleata esse suffragia: eos, qui suffragium ferant, quid denique ipsi debeant, considerare sapius, quam quid cuique a republica videatur deberi. Sin autem maior esse iudicium: non tibi id rescindendum est, sed ferendum.

Male iudicavit populus. At iudicavit. Non debuit. At potuit. Non fero. At multi clarissimi & sapientissimi cives tulerunt. Est enim hæc conditio liberorum populorum, præcipueque hujus principis populi, & omnium gentium domini, ac victoris, posse suffragiis vel dare, vel detrudere, quod velit, cuique: nostrum est autem, qui in hac tempestate populi iactemur ac fluctibus, ferre modicæ populi voluntates, allicere alienas, retinere partas, placare turbatas: honores si magni non putemus, non servire populo: fin eos expetamus, non defatigari supplicando.

V. Venio nunc ad ipsius populi partes, ut illius contra te oratione potius, quam mea disparem. Qui si tecum congruatur, & si una voce loqui possit, hæc dicat: Ego tibi, Laterensis, Plancium non anteposui: sed, cum essetis æque boni viri, meum beneficium potius ad eum detuli, qui a me contenderat, quam ad eum, qui mihi non nimis submisit supplicat. Respondebis, credo, te splendore & vetustate familiæ fretum, non valde ambiendum putasse. At vero te ille ad sua instituta, suorumque majorum exempla revocabit: semper se dicet rogari, semper sibi supplicari voluisse. M. Sejum 7, qui ne equestrem quidem splendorem incolumem a calamitate iudicii

X x x 2 dicitur

7 M. Sejum] Qui damnatus in privata a-censum quidem equestrem in posterum habebat. Ferrar.

dicii retinere potuisset, homini nobilissimo, innocentissimo, eloquentissimo, M. Pisoni, prætulisse: præposuisse se Q. Catullo, summa in familia nato, sapientissimo & sanctissimo viro, non dico C. Seranum non stultissimum hominem (fuit enim & animi satis magni, & consilii) sed C. Manlium, non solum ignobilem⁸, verum sine virtute, sine ingenio, vita etiam contempta, ac sordida.

Desiderarunt te, inquit, oculi mei, cum tu esses Cyrenis⁹. Me enim, quam socios, tua frui virtute malebam: & quo plus intererat, eo plus aberas a me. Certe non videbam. Deinde sitientem me virtutis tuæ deseruisti, ac dereliquisti. Cæperas enim petere tribunatum plebis temporibus iis, quæ istam eloquentiam & virtutem requirebant: quam petitionem cum reliquisses, si hoc iudicasti¹⁰, tanta in tempestate te gubernare non posse; de virtute tua dubitavi: si nolle; de voluntate. Sin, quod magis intelligo, temporibus te aliis reservasti; ego quoque, inquam, & respublica ad ea te tempora revocavi, ad quæ tu te ipse servaras. Pete igitur cum magistratum, in quo mihi magnæ utilitati esse possis. Ædiles quicumque erunt, idem mihi, quod ostenderas¹¹: aut, si¹², quod mea

minus

⁸ Ignobilem] Ignobiles Manlii: nobiles Manlii. De eadem re sic pro Murena: *Quis L. Philippum, summo ingenio, opera, gratia, nobilitate, a M. Herennio superari posse arbitratus est? quis Q. Catulum, humanitate, sapientia, integritate antecellentem, a Cn. Mallio.* Et hic autem, & in ea pro Murena, egesto *Manlio, Mallium* restitui. Et in ea quoque pro Sex. Roscio, *Manlius Gaius quidem*, cum antea legretur, *Manlius*, restitui. Quia Manliorum nota nobilitas, Manlii autem perobscuri: in quo nostram opinionem veterum librorum adjuvat auctoritas. *Manu.*

⁹ *Cyrenis*] Quætor. *Idem.*
¹⁰ *Si hoc iudicasti*] Quis ita legendum esse non videt? Est enim hujus dilemmatis vis hujusmodi. Cum reliquisti petitionem tribunatus pl. indicasti horum duorum alterum: vel te in tanta tempestate non posse rempublicam gubernare, vel te nolle. Si indicasti te non posse, de virtute tua dubitavi: si te nolle, de voluntate. At si legatur, *iudicasti*: vide, quæso, lector, quam sit absurda tota hæc oratio, & sententia futura. Si iudicasti

te non posse rempublicam gubernare, de virtute tua dubitavi. Potest enim aliquis iudicare se quippiam efficere non posse, & tamen ita occulte, atque obscure, ut alios cælet. Sed demus hoc membrum tolerabile esse. Id, quod deinceps sequitur, quis feret? si iudicasti te nolle, &c. Quid hoc est, iudicare se nolle? quis ita loquitur? nonne simile est, ut si quis diceret, Arbitror me nolle hoc, vel illud facere? quæ quid absurdum dictu? Quare sic legendum esse contendendo, non libris solum omnibus, verum etiam malevolis, & sciolis omnibus reclamantibus atque iuvicis. *Lambinus.* Erfurt, *iudicasti.* Omnino bene. *Judicasti* te nolle, est constituiti, decrevisti te nolle. *Grævius.*

¹¹ *Idem mihi, quod ostenderas*] Oratio præcisa est. Subintelligendum enim est *præstatum*, aut aliquid simile: nisi si quis dicat omittum esse, & desiderari. *Lamb.* Integret hunc locum egregia clausula Turingicus liber. *Grut.* *Idem mihi sunt & iudices parati: tribuni plebis permagni interest qui sint. Quæ te aut redde mihi, quod ostenderas: aut.*

minus interest¹³, id te magis forte delectat, reddam tibi istam ædilitatem, etiam negligenter petenti. Sed amplissimos honores, ut pro dignitate tua consequare, condiscas censeo mihi paulo diligentius supplicare.

VI. Hæc populi oratio est: mea vero, Laterensis, hæc: Quare victus sis, non debere iudicem querere, modo ne largitione sis victus. Nam si, quotiescunque præteritus erit is, qui non debuerit præteriri, toties oportebit, eum, qui factus erit, condemnari: nihil jam est, quod populo supplicetur: nihil, quod diribitio, nihil, quod supplicatio magistratum, renuntiatio suffragiorum expectetur: simul ut qui sint professi, video quid dicam. Hic familia consulari est, ille prætoriam: reliquos video esse ex equestri loco: sunt omnes sine macula, sunt æque boni viri, atque integri: sed servari necesse est gradum. Cedat consulari generi prætorium, nec contendat cum prætorio equester locus. Sublata sunt studia, extinctæ suffragationes, nullæ contentiones, nulla libertas populi in mandandis magistratibus, nulla expectatio suffragiorum: nihil, ut plerumque evenit, præter opinionem accidet: nulla erit posthac varietas comitiorum. Sin hoc persæpe accidit, ut & factos aliquos, & non factos esse miremur: si campus, atque illæ undæ comitorum, ut mare profundum & immensum, sic effervere quodam quasi æstu, ut ad alios accedant, ab aliis autem recedant: in tanto nos impetu studiorum, & motu temeritatis, modum aliquem, & consilium, & rationem requiramus?

Quare noli me ad contentionem vestram revocare, Laterensis. Etenim, si populo grata est tabella, quæ frontes aperit hominum, mentes tegit; datque eam libertatem, ut, quod velint, faciant; promittant autem, quod rogentur: cur tu in iudicio exprimis, quod non sit in campo? Hic, quam ille, dignior, perquam grave est dictu. Quomodo igitur est æquum? Sic, credo, quod agitur, quod satis est iudici; hic factus est. Cur iste potius, quam ego? Vel nescio, vel non dico, vel deni-

¹² *Aut, si*] Vel, si quoquo modo vis prodesse mihi potes in ædilitate, quam in esse Ædilis, pete rursus, & dabo. *Ferr.* tribunatu. *Manutius.*

¹³ *Quod mea minus interest*] Minus enim

demique, quod mihi gravissimum esset sic dicere, sed impune tamen deberem dicere: Non recte. Nam quid assequerem, si illa extrema defensione uterem, populum, quod voluisset, fecisse, non quod debuisset?

VII. Quid si populi quoque factum defendo, Laterensis, & doceo, Cn. Plancium non obrepisse ad honorem, sed eo venisse cursu, qui semper patuerit hominibus ortis hoc nostro equestri loco? Possumne eripere orationi tuæ contentionem vestrum, quæ tractari sine contumelia non potest, & te ad causam aliquando, crimenque deducere? Si, quod equitis Romani filius est, inferior esse debuit, omnes tecum equitum Romanorum filii petiverunt. Nihil dico amplius. Hoc tamen miror, cur tu huic potissimum irascere, qui longissime a te abfuit. Equidem, si quando, ut fit, iactor in turba, non illum acculo, qui est in summa sacra via, cum ego ad Fabium fornicem¹⁴ impellor: sed eum, qui in me ipsum incurrit, atque incidit. Tu neque Q. Pedio, forti viro, succenses, neque huic A. Plotio, ornatissimo homini, familiari meo: & ab eo, qui hos dimovit, potius, quam ab iis, qui in te ipsum incubuerunt, te depulsam putas.

Sed tamen hæc tibi est prima cum Plancio generis vestri, familiarique contentio, qua abs te vincitur. Cur enim non confitear, quod necesse est? Sed non hic magis, quam ego a meis competitoribus, & alias, & in consulatus petitione vincebar. Sed vide, ne hæc ipsa, quæ despicias, huic suffragata sint. Sic enim conferamus. Est tuum nomen utraque familia consulari. Num dubitas igitur, quin omnes, qui favent nobilitati, qui id putant esse pulcherrimum, qui imaginibus, qui nominibus vestris ducuntur, te ædilem fecerint? Equidem non dubito. Sed, si parum multi sunt, qui nobilitatem ament: num ista est nostra culpa? Etenim ad caput, & ad fontem utriusque generis veniamus.

VIII.

¹⁴ In summa sacra via... ad Fabium fornicem] A Palatio, seu colle Palatino, in quo domus erat Ciceronis, in forum descendebatur. At forum erat Regia, seu domus Numæ. Ad Regiam Fornix Fabius, vel Fabianus, ut Alconius vocat: hoc est, arcus a Fabio censore constructus eo: qui a devotissimis Allobrogibus cognominatus est Allobrogicus. Plura de his Alexander Donatus, Rom. vet. ac vet. lib. 11. cap. 12. Anonymus.

VIII. Tu es ex municipio antiquissimo Tusculano, ex quâ plurimæ familiæ sunt consulares: in quibus est etiam Juventia: quot e reliquis municipiis omnibus non sunt. Hic est e præfectura Atinati¹⁵, non tam prisca, non tam honorata, non tam suburbana. Quantum interesse vis ad rationem petendi? Primum, utrum magis favere putas Atinates, an Tusculanos, suis? Alteri (scire enim hoc propter vicinitatem facile possum) cum hujus ornatissimi atque optimi viri, Cn. Saturnini, patrem ædilem, cum prætorem viderunt, quod primus ille non modo in eam familiam, sed etiam in præfecturam illam, sellam curulem attulisset: mirandum in modum lætati sunt. Alteros (credo, quia reserum est municipium consularibus: nam malevolos non esse certo scio) nunquam intellexi vehementius hospitem suorum honore lætari.

Habemus hoc nos: habent nostra municipia. Quid ego de me, de fratre meo loquar? quorum honoribus agrî prope dicam ipsi, montesque favorunt. Num quando vides Tusculanum aliquem de M. Catone illo in omni virtute principe, num de T. Coruncanio, munice suo, num de tot Fulviis¹⁶ gloriari? verbum nemo facit. At, in quemcunque Arpinatem incidis, etiam si nolis, erit tamen tibi fortasse etiam de nobis

¹⁵ E præfectura Atinati] Præfectura erat urbs Italiae, in quam mittebatur Roma præterant. Reponendum omnino Fulvius, qui tamen non Tiburtus, sed Tusculani origine fuerunt. Etenim primus Fulviorum in urbe Roma L. Fulvius Curvus, Cels. A. U. C. 431, a Tusculanis rebellantibus, quorum Consul erat, transiit ad Romanos, & ab his eodem anno, quo hostis fuerat, Consul Romanus triumphavit de suis popularibus. Diserte hæc Plinius Hist. Nat. vii. 43. Atque hinc Cicero Philipp. 111. 6, Antonio Fulviam uxorem habenti, cum is Orlaviano Arpinatensem matrem exprobrasset, objicit vicissim uxorem Tusculanam. Tusculana hæc non alia est quam Fulvia, quæ Antonii tunc uxor, & filia erat Fulvii Bambaljonis, ac Sempromia Tusculani filia. Perizonius Animadvs. Hist. Proxime ad veram lectionem accedit Dresdenensis, qui pro Fulviis legit filios. Sed in Erfurtenis est ipsum Fulvius, unde merito ad arripimus. Grævius.

¹⁶ Num de tot Fulviis gloriari] Fulvii non Tusculani erant sunt, sed ante ipsam urbem conditam in ejus sede inter Romali & Remii comites agitantur: immo eo loci ex Evandri, ut nonnulli volunt, filia ab Hercule procreati, & postea expulsi Regibus inter primos patricios gloria, dignitate, Consulatus floruerunt. Recte Pighius, quod de Fulviis plebeis & obscuris origine sua, non Fulviis illustribus & patriciis loqui Ciceronem avertat: ideoque id quod unum recte tentavit Pighius, accipere debuisset Gruterus, non autem repudiare, præferendo Fulvii, de

nobis aliquid, aliquid certe de C. Mario audiendum. Primum igitur hic habuit studia suorum ardentia: tu tanta, quanta in hominibus jam saturatis honoribus esse potuerunt.

Deinde tui municipes sunt illi quidem splendidissimi homines: sed tamen pauci, si quidem cum Atinatibus conferantur. Hujus praefectura, plena virorum fortissimorum, sic ut nulla tota Italia frequentior dici possit. Quam quidem nunc multitudinem videtis, Judices, in squalore & luctu supplicem vobis. Hi tot equites Romani, tot tribuni aërii, (nam plebem a judicio dimisimus, quæ cuncta comitiis adfuit) quid roboris, quid dignitatis hujus petitioni attulerunt? Non enim tribum¹⁷ Terentinam, de qua dicam alio loco, sed dignitatem, sed oculorum conjectum¹⁸, sed solidam, & robustam, & assiduam frequentiam præbuerunt. Jam municipia conjunctione etiam vicinitatis vehementer moventur.

IX. Omnia, quæ dico de Plancio, expertus in nobis. Sumus enim finitimi Atinatibus. Laudanda est, vel etiam amanda vicinitas, retinens veterem illum officii morem, non infuscata malevolentia, non assueta mendaciis, non fucata, non fallax, non erudita artificio simulationis, vel suburbano, vel etiam urbano. Nemo Arpinas non Plancio studuit, nemo Soranus, nemo Casinas, nemo Aquinas. Totus ille tractus celeberrimus, Venafranus, Allifanus: tota denique nostra illa aspera, & montuosa, & fidelis, & simplex, & faultrix suorum regio, se hujus honore ornari, se augeri dignitate arbitrabatur: iisdemque nunc a municipiis adfunt equites Romani publice, cum legationis testimonio; nec minore nunc sunt sollicitudine, quam tum erant studio. Etenim est gravius spoliari fortunis, quam augeri dignitate. Ergo ut alia in te erant illustriora, Latereñsis, quæ tibi majores tui reliquerant: sic te Plancius hoc non solum municipii, verum etiam vicinitatis genere vincebat. Nisi forte te Lavicana, aut Bovillana, aut Gabina civitas adjuvabat: quibus e municipiis vix jam, qui carnem Latinis petant¹⁹, inveniuntur. Ad-

¹⁷ Non enim Tribum] Non per sodalitia, & contra leges Tribum Terentinam Plancio conferunt. Ferras.

¹⁸ Oculorum conjectum] Admirationem populi. Idem.

¹⁹ Qui carnem Latinis petant] Ex Livio, &

Adjungam, si vis, id, quod tu etiam huic obesse putas, patrem publicanum: qui ordo quanto adjumento sit in honore, quis nescit? Flos enim equitum Romanorum, ornamentum civitatis, firmamentum reipublicæ, publicanorum ordine continetur. Quis est igitur, qui neget, ordinis ejus studium fuisse in honore Plancii singulare? neque injuria: vel quod erat pater is, qui est princeps jamdiu publicanorum: vel quod is ab sociis unice diligebatur²⁰: vel quod diligentissime rogabat: vel quia pro filio supplicabat: vel quia hujus ipsius in illum ordinem summa officia quæsturæ, tribunatusque constabant: vel quod illi in hoc ornando ordinem se ornare, & consulere liberis suis arbitrabantur.

X. Aliquid præterea, (timide dico, sed tamen dicendum est) non enim opibus, non invidiosa gratia, non potentia vix ferenda, sed commemoratione beneficii, sed misericordia, sed precibus aliquid attulimus etiam nos. Appellavi populum, tribubus submissi me, & supplicavi: ultro mehercules se mihi etiam offerentes, ultro pollicentes rogavi. Valuit causa rogandi, non gratia. Nec, si vir amplissimus, cui nihil est, quod roganti concedi non jure possit, de aliquo, ut dicis, non impetravit, ego sum arrogans, quod me valuisse dico. Nam, ut omitam illud, quod ego pro eo laborabam, qui valebat ipse per sese: rogatio ipsa semper est gratiosissima, quæ est officio necessitudinis conjuncta maxime. Neque enim ego sic rogabam, ut petere viderer, quia familiaris esset meus, quia vicinus, quia hujus parente semper plurimum essem usus: sed ut quasi parenti, & custodi meo. Non potentia mea, sed causa rogationis fuit gratiosa. Nemo mea restitutione lætatus est, nemo injuria doluit, cui non hujus in me misericordia grata fuerit.

Etenim, si ante reditum meum Cn. Plancio se vulgo viri
Tom. V. Y y y boni,

& aliis notum est, sacrificio factio in monte Albano feris Latinis, carnem casarum hostiarum municipibus, qui assuissent, distribui solitam. Manu.

²⁰ Vel quod is a sociis unice diligebatur] Duas ob causas præcipue habuit equestrem ordinem Plancius sui studiosum in honore; tum quia pater ejus publicanorum princeps, tum quia idem unice diligebatur ab iis publicanis, quibuscum sepe in redimendis vengalibus fecerat societatem. Il enim socii dicebantur, qui vestigal alicujus provincie communi nomine redimerent a censoribus, & a provincialibus exigent, Ferras.

boni, cum hic tribunatum peteret, ultro offerebant: cui nomen meum absentis honori fuisset, ei meas presentis preces non putas profuisse? An Minturnenses coloni, quod C. Marius ex civili errore, atque ex impiis manibus²¹ eriperunt; quod tecto receperunt, quod festum inedia, fluctibusque, recrearunt: quod viaticum congesserunt; quod navigium dederunt; quod eum linquentem terram eam, quam servaverat, lacrymis, votisque omnibus profecti sunt, aeterna in laude versantur: Plancio, quod me, vel vi pulsus, vel ratione cedentem, receperit, juverit, custodierit; his, & senatui, populoque Romano, ut haberent quod reducerent²², confervarit: honori hanc fidem, misericordiam, virtutem fuisset miraris?

XI. Vitia mehercule res hæ Cn. Plancii, de quibus dixi, tegere potuerunt: ne tu in ea vita, de qua jam dicam, tot & tanta adjumenta huic honori fuisse mirere. Hic est enim, qui adolescentulus cum Torquato profectus in Africam, sic ab illo gravissimo & sanctissimo, atque omni laude & honore dignissimo viro dilectus est, ut & contubernii necessitudo, & adolescentuli modestissimi pudor postulabat. Quod, si adesset, non minus ille declararet, quam hic illius frater patruelis, & focer T. Torquatus, illi omni virtute & laude par: qui est quidem cum illo maximis vinculis, & propinquitatis, & affinitatis conjunctus; sed ita magni amoris, ut illæ necessitudinis causæ leves esse videantur. Fuit in Creta postea contubernalis Saturnini, propinqui sui, miles hujus Q. Metelli: quibus cum fuerit probatissimus, hodieque sit, omnibus esse se probatum debet sperare. In ea provincia legatus fuit C. Sacerdos, qua virtute, qua constantia vir? L. Flaccus, qui homo? qui civis? qualem hunc putent, assiduitate, testimonioque declarant. In Macedonia tribunus militum fuit: in eadem provincia postea quæstor. Primum Macedonia sic eum diligit, ut indicant hi principes civitatum suarum: qui cum missi sint ob aliam causam, tamen hujus repentino periculo commoti, huic assident,

²¹ Ex impiis manibus] Carnificis, qui missus fuerat ad eum interficiendum. Idem.
²² Ut haberent, quem reducerent.] Sine mora hanc lectionem, quam in Erfurtensi inveni, recepi. Vulgati libri, ut haberent quod reducerent. Grav.

dent, pro hoc laborant: huic si præsto fuerint, gratius se civitatibus suis facturos putant, quam si legationem & mandata sua confecerint. L. vero Apulejus hunc tanti facit, ut morem illum majorum, qui præscribit, in parentum loco quæstoribus suis prætores esse oportere, officiis, benevolentiaque superarit. Tribunus plebis fuit non fortasse tam vehemens, quam isti, quos tu jure laudas: sed certe talis, quales si omnes semper fuissent, nunquam desideratus vehemens esset tribunus²³.

XII. Omitto illa, quæ si minus in scena sunt²⁴, at certe, cum sunt prolata, laudantur: ut vivat cum suis: primum cum parente, (nam meo judicio pietas fundamentum est omnium virtutum) quem veretur, ut deum, (neque enim multo secus parens liberis) amat vero, ut sodalem, ut fratrem, ut æqualem. Quid dicam cum patruo? cum affinibus? cum propinquis? cum hoc Cn. Saturnino, ornatissimo viro? cujus quantam honoris hujus cupiditatem fuisse creditis, cum videatis lætus societatem? Quid de me dicam? qui mihi in hujus periculo reus esse videor? Quid de his tot viris talibus, quos videtis veste mutata? Atqui hæc sunt indicia solida, Judices, & expressa; hæc signa probitatis, non fucata forensi specie, sed domesticis inusta notis veritatis. Facilis est illa occursatio, & blanditia popularis: aspicitur, non attractatur: procul apparet, non excutitur: non in manus sumitur.

Omnibus igitur rebus ornatum hominem, tam externis, quam domesticis: nonnullis rebus inferiorem, quam te, generis & nominis, dico: superiorem aliis, municipum, vicinorum, societatum studio, temporum meorum memoria: parem virtute, integritate, modestia; ædilem factum esse miraris? Hunc

Y y z tu

²³ Nunquam desideratus esset vehemens tribunus] Laudabatur M. Cato, qui tribunus plebis effecerat, ne a Merello Nepote collega læderetur respublica; L. Ninnius, qui Clodii conatus pro virili resistit; Milo & Sextius, qui Clodianos tribunos in officio continuerant. Si Nepos, Clodius, alique tribuni moderate se gessissent in administranda republica, ut se gesserat Plancius; nunquam collega aliquis desideratus fuisset, qui se illorum furor, atque amentiae objiceret. Quid opus est vehemente tribuno, si nemo

res novas seditiose molatur? Plancii laus inde nascitur, quod nunquam e republica fuit, ejus conatum aliquem reprimi. Ferrar.
²⁴ Si minus in scena sunt] Est, si minus in oculis incurram hominum. Est, si minus dicitur, quod oculis hominum in se convertit, ut plurimum nocum sit & laudatum. Ovid. 1. de Trist. el. 9. Scena manet deter granit, amice, tuar. Cic. xii. ad fam. ep. 63: Magnam theatrum habet ista provincia. Omnibus patet, quicquid in illa provincia geritur. Grav.

tu vitæ splendorem maculis aspergis istis? Jacis adulteria, quæ nemo non modo nomine, sed ne suspicione quidem possit agnoscere. Bimaritum appellas, ut verba fingas, non solum crimina. Ductum esse ab eo in provinciam aliquem dicis libidinis causa: quod non crimen est, sed impunitum in maledico mendacium. Raptam esse mimulam: quod dicitur Atinæ factum a juvene, vetere quodam in scenicos jure, maximeque oppidano. O adolescentiam traductam eleganter! cui quidem cum, quod licuerit, objiciatur, tamen id ipsum falsum reperiatur. Emissus aliquis e carcere, & quidem emissus²⁵ per imprudentiam, emissus (ut cognostis) necessarii hominis, optimique adolescentis rogatu: idem postea prætoris mandatu requisitus. Atque hæc, nec ulla alia, sunt conjecta maledicta in ejus vitam, de cujus vos pudore, religione, integritate dubitetis.

XIII. Pater vero, inquit, etiam obesse filio debet. O vocem duram, atque indignam tua probitate, Laterensis! Pater ut in judicio capitis, pater ut in dimicatione fortunarum, pater ut apud tales viros obesse filio debeat? Qui si esset turpissimus, sordidissimus, tamen ipso nomine patrio valeret apud clementes iudices, & misericordes: valeret, inquam, communi sensu omnium, & dulcissima commendatione naturæ. Sed cum sit Cn. Plancius is eques Romanus, ea primum vetustate equestris ordinis, ut pater, ut avus, ut majores ejus omnes, equites Romani fuerint, summum in præfectura florentissima gradum tenuerint, & dignitatis, & gratiæ: deinde ut ipse in legionibus P. Crassi, imperatoris, inter ornatissimos homines, equites Romanos, summo splendore fuerit: ut postea princeps inter suos, plurimarum rerum sanctissimus & justissimus iudex, maximarum societatum auctor²⁶, plurimarum magister: si non modo in eo nihil unquam reprehensum, sed laudata sunt omnia, tamen is oberit honestissimo filio pater, qui vel minus honestum, & alienum tueri, vel auctoritate sua, vel gratia possit?

²⁵ Emissus] A Plancio, cum tribunus plebis esset. A prætoris autem requisitus ad carcerem & custodiam. Anonym.

²⁶ Societatum auctor] Auctor societatum, est qui alios publicanos hortabatur ad condu-

enda vestigalia. Magister societatis, qui sociis non repugnantibus, arbitratu suo fluctuabat de iis, quæ ad commune societatis pertinebant. Ferras.

AF

Asperius, inquit, locutus est aliquid aliquando. Immo fortasse liberius. At id ipsum, inquit, non est ferendum. Ergo hi ferendi sunt, qui queruntur, libertatem equitis Romani se ferre non posse? Ubinam ille mos? ubi illa æquitas juris? ubi illa antiqua libertas, quæ malis oppressa civilibus extollere jam caput, & aliquando recreata, se erigere debebat? Equitum ego Romanorum etiam in homines nobilissimos maledicta, publicanorum in Q. Scævola²⁷, virum omnibus ingenio, justitia, integritate præstantem, aspere, & ferociter, & libere dicta commemorem?

XIV. Consuli P. Nasicæ præco Granius, medio in foro, cum ille, edicto iustitio, domum descendens rogasset Granium, quid tristis esset: an quod auctiones essent²⁸? Immo vero, inquit, quod legiones²⁹. Idem tribuno plebis, potentissimo homini, M. Druso, sed multa in rempublicam molienti, cum ille eum salutasset, ut sit, dixissetque, Quid agis, Grani? Respondit, Immo vero, tu Druse, quid agis³⁰? Ille L. Crassi, ille M. Antonii voluntatem asperioribus facietis saepe perstrinxit impune. Nunc usque eo oppressa vestra arrogantia civitas est, ut, quæ fuit olim præconi in ridendo, nunc equiti Romano in plorando, non sit concessa libertas.

Quæ enim unquam fuit Plancio vox contumeliæ potius, quam doloris? Quid est autem unquam questus, nisi cum a sociis, & a se injuriam³¹ propulsaret? Cum senatus impediretur, quo minus, id quod hostibus semper erat tributum, responsum equitibus Romanis redderetur: omnibus illa injuria dolori

²⁷ Q. Scævola] Qui cum Asiæ regeret, ab injuriis publicanorum provinciales defendit. Vide Cic. epist. ad Lentulum. Hinc in ejus honorem Asiatici *Mucia* instituerunt. *Idem*.

²⁸ Quod auctiones essent] Jocus in Granium, qui lætus esse deberet, cum auctiones essent, unde ipse tanquam præco lucrum faceret. *Manutius*. Non frustra dubitaverunt de hujus loci integritate, quamvis veram scripturam non potuerint invenire. Et qui posset sine meliore libro? quem ex Turingia bona nobis obtulit fortuna. Is sic habet: *An quod rejectæ auctiones essent? Immo vero, inquit, quod legiones*. Quod dilataz sint

propter iustitiam auctiones, alter respondebat, imo vero quod legationes sunt rejectæ, hoc est non audire. Ambiguitas est in *resistere*, quod est differre, & non admittere. *Equæ male essent* referretur ad legiones, quam cessent. *Græv.*

²⁹ Quod legationes] Quæ scribuntur edicto iustitio. *Manut.*

³⁰ Tu, Druse, quid agis?] Pro, quid turbas? quid in rep. moliris? *Idem*.

³¹ Injuriam] Quod petentibus publicanis, ut induceretur locatio, quia nimium magno conduxissent, nullum a senatu responsum daretur. Hac de re Cic. ad Attic. T. 15. 16. *Idem*.

dolori publicanis fuit: sed eum ipsum dolorem hic tulit paulo apertius. Communis ille sensus in aliis fortasse latuit: hic; quod cum cæteris animo sentiebat, id magis, quam cæteri, & vultu promptum habuit, & lingua.

Quamquam, Judices, (agnosco enim ex me) permulta in Plancium, quæ ab eo nunquam dicta sunt, conferuntur. Ego quia dico aliquid aliquando, non studio adductus, sed contentione dicendi, aut laceffitus, & quia, ut fit in multis, exit aliquando aliquid, si non perfacetum, attamen fortasse non rusticum: quod quisque dixit, me id dixisse dicunt. Ego autem, si quid est, quod mihi scitum esse videatur, & homine ingenio dignum atque docto, non aspernor, stomachor vero, cum aliorum non me digna in me conferuntur. Nam quod primus scivit legem de publicanis³², tum, cum vir amplissimus consul id illi ordini per populum dedit, quod per fenatum, si licuisset, dedisset: si in eo crimen est, quia suffragium tulit: quis non tulit publicanus? Si, quia primus scivit: utrum id fortis esse vis, an ejus, qui illam legem ferebat? Si fortis: nullum crimen est in casu. Si consulis: splendor etiam Plancii, hunc a summo viro principem ordinis³³ judicatorum.

XV. Sed aliquando veniamus ad causam. In qua tu nomine legis Liciniae³⁴ quæ est de sodalitiis, omnes ambitus leges complexus es. Neque enim quidquam aliud³⁵ in hac lege, nisi edititios judices, es secutus. Quod genus judiciorum si est æquum nulla in re, nisi hac tribuaria³⁶; non intelligo quamobrem

³² *Legem de publicanis*] Quam tulit C. Cæsar consul, ut publicani tercia pecunie debita parte relevarentur. Quo fido equestrum sibi ordinem adjuvavit, cum & populum antea teneret. *Idem.*

³³ *Ordinis*] Equestris.

³⁴ *Licinie*] Vide Indiculum Legum, Tom. I.

³⁵ *Neque enim quidquam aliud*] Cum non haberes crimen, quod Plancio Licinia lege obijceres, accusasti tamen ea lege, ut edendorum judicium facultate uti posses: Nihil præterea secutus es: unum hoc spectasti: *Mausius.*

³⁶ *Nisi hac tribuaria*] Reprehendit Late-reum, qui cum reliqua potius ambitus crimina, quam sodalitiis, in Plancium conferat, judices tamen edidit arbitrato suo: quod in una tribuaria re, id est in crimine sodalitiis, in quo tribus edebat accusator, æquum erat. Quod si, inquit, hoc æquum esset in aliis rebus, præter hanc tribuariam, non id fieri hoc uno in genere fenatus voluisset, sed eandem judicium edendorum rationem ad cæteras quoque causas transulisset, præferim ad ambitum, qui cum sodalitiis causa quasi affinitate quadam conjungitur. Tu, inquit, fixisti velle te accusare

mobrem fenatus hoc uno in genere tribus edi voluerit ab accusatore, neque eandem editionem transfulerit in cæteras causas: de ipso denique ambitu³⁷, de rejectione fieri voluerit judicium alterorum³⁸: cumque nullum genus acerbiteris, prætermitteret, hoc tamen unum prætereundum putarit.

Quid?

fare Plancium Licinia lege de sodalitiis, ut ederes judices, quos velles: quod assecutus es: accusas tamen reliquis potius de ambitu legibus: cum vel agere de sodalitiis Plancii debeas, ut beneficio legis in edendis judicibus jure ac merito usus esse videaris: vel si te crimen ipsum, quo accusas, defecit, ideoque accusationem tuam ad communem ambitum causam traducis, confiteris, non rene a te judices editos esse, quos tantum in causa de sodalitiis edi fenatus censuit, populique justitiam.

³⁷ *De ipso denique ambitu*] Si æquum est edi judices in aliis rebus, nisi hac tribuaria, id est, nisi in causa de sodalitiis: non video, cur fenatus non modo in cæteris dissimilibus causis, sed in ipso ambitu, ad quem sodalitiis pertinent, edititios judices non probaverit: non probavit autem, quia non æquum esse judicavit. Cur igitur tu contra sententiam fenatus in ea causa judices edidisti, in qua, legis Liciniam simulatione, reliquis de ambitu legibus accusas? *Idem.*

³⁸ *De rejectione judicium fieri volueris alterorum*] In omnibus causis, exceptis sodalitiis criminibus, rejectio judicium sebat ab accusatore, & reo. Quod Cicero judicium alterorum de rejectione appellat. Judices enim, cum senatorius ordo lege Cornelia L. Syllæ solus judicaret, et curia senatoria conscribentur: postea lege Aurelia L. Cottæ, quæ judicia inter tres ordines communicata, et fenatus, ex æquibus, et tribunis ærariis. Hi selecti judices vocabantur, de quibus in orat. pro Cluentio, apud Pedianum, & Plinium. Horum nomina in urnam conjecta, sorte deducebantur a quaestore, id est ab eo, qui de majoribus criminibus, ambitu reperundis, inter ficiarios, majestate, quaerebat. Ita de pluribus consensu per sortitionem necessario numero, permittebatur accusatori, ac reo, ut ex illo numero rejicerent, quos putarent sibi aut inimicos, aut ex aliqua re, ut Pediani verbis utar, incommodos fore. Post rejectionem, subfortiebatu- idem quaestor in locum rejectorum alios,

quibus ille judicum legitimus numerus compleretur. Erat igitur prima sortitio, secunda rejectio, tertia subfortitio. His peractis, jurabant judices in leges, ut obstricti religione judicarent. Cum jurassent omnes, præter ipsum prætorem, qui judicio præerat, (nam prætorem non jurasse, tum ex Cicrone, tum ex Pediano constat) nomina eorum libellis contignabantur, & ubique habebantur; ne pro selectis judicibus, ut fit in multitudi- ne, aut suppositi corruptissime judicarent. Eorundem judicum nomina in codicem relata præferebantur. Quæ de re sic in ea pro Cluentio: *Multam a Junio petitis: quæ lege? quod in legem non jurasset: quæ res nemini unquam fraudi fuit: Et quod C. Verres, prætor urbanus, homo sanctus, & diligens, subfortitionem ejus in eo codice non haberet, qui tum interitus proferebatur.* Quibus verbis illud quoque planum fit, subfortitio solitum eum, qui judicio præferebat, sive prætor esset, sive non esset. Nam Junius ille a quo multam petitam esse Cicero dicit, præturam nondum adeptus erat, cum in Oppianici judicio iudex quaestionis fuit. Itaque minor, quod a Pediano scriptum est, & fortitum esse judices, & subfortitum prætorem Verrem in Oppianici judicio: contra quam & ipsius verba Ciceronis, iam a nobis proxime recitata, demonstrant: & illa præterea, quæ dixit in Verrem lib. I. *De subfortitione, inquit, illa Juniana, judices, nihil dico.* Cum igitur, ut redeam unde diverti, rejectio judicium fieret in omnibus causis; lata est Licinia lex ex S. C. in sententiam Q. Hortensii oratoris facta, ut in causa de sodalitiis judices ab accusatore editi, nulla interposita rejectione, judicarent. Quod infra Cicero docuit his verbis: *Quid? hujus rei abscura causa est? an & agitata, cum ista in senatus res agebatur, & disputata hesternis die copiosius a Q. Hortensio? nisi tum est fenatus assensus.* Ex eo autem S. C. latam esse legem (nam multæ leges & sine S. C. & contra fenatus voluntatem ferebantur) indicat id, quod infra scriptum est: *Si quemadmo-*

Quid? hujus rei obscura causa est? an & agitata, cum ista in senatu res agebatur, & disputata hesternum die copiosius a Q. Hortensio, cui tum est senatus assensus? Hoc igitur sensimus: cujuscunque tribus largitor esset, & per consensionem magistratum, qui honeste sodalitas nominaretur³⁹, quam quisque tribum turpi largitione corrumpere, eum maxime iis hominibus, qui ejus tribus essent, esse notum. Ita putavit senatus, cum reo tribus ederentur ea, quas is largitione devinctas haberet, eosdem fore testes, & iudices. Acerbum omnino genus iudicii: sed tamen, si vel sua, vel ea, quae maxime esset cuique conjuncta, tribus ederetur, vix recusandum.

XVI. Tu autem, Laterensis, quas tribus edidisti? Terentinam⁴⁰, credo. Fuit id aequum, & certe expectatum est, & fuit dignum constantia tua. Cujus tu tribus venditorum, & corruptorem, & sequestrem Plancium fuisse clamitas: eam tribum profecto, severissimorum praesertim hominum & gravissimorum, edere debuisti. At Voltiniam: libet enim tibi neficio quid etiam de illa tribu criminari: hanc igitur ipsam cur non edidisti? Quid Plancio cum Lemonia⁴¹? quid cum Vejentina? quid cum Crustumina? nam^a Metiam, non quae iudicaret, sed quae rejiceretur, esse voluisti. Dubitatis igitur, Iudices, quin vos M. Laterensis suo iudicio, non ad sententiam legis⁴², sed ad suam spem aliquam de civitate⁴³ delegerit? Dubitatis, quin eas tribus, in quibus magnas necessitudines habet Plancius, cum ille non ediderit, iudicavit officii

dum senatus censuit, populusque iussit, ita fecisset, ut in hunc & suam & ab hoc observatas tribus ederet: non modo non quereretur, sed hunc, iudicibus editis, qui testes iidem esse possent, absolutum putarem. Idem.

³⁹ Et per consensionem magistratum, quae honeste sodalitas nominaretur. Vide ad non verus codex Esfurtensis scribat: *et per hanc consensionem, quae magis honeste, quam vere sodalitas nominaretur.* Hic consensio est coitio civium epulis & largitionibus contractorum ambitus causa, quae minus vere sodalitas dicebatur. Nam erant sodalitates honestae, de quibus Cicero de Senectute, cap. 13. Quae enim est illa magistratum consensio? *Gravitas.*

⁴⁰ Terentinam, credo] Plancii tribum:

quam in primis edere debuit, nec tamen edidit. *Manut.*

⁴¹ Cum Lemonia?] Quam Laterensis edidit. *Idem.*

^a Vid. Man. Grut. tertiam.

⁴² Non ad sententiam legis] Ideo enim iudices edicticos lex accusatori dabat, ut ederet eos, qui largitione devincti suffragium pro aliquo tulisse putarentur. At Laterensis iudices edidit ex tribu Lemonia, ex Vejentina, e Crustumina: cum quibus Plancio nihil fuisse ipsamet Laterensis in sermone offendere, cum de Terentina, & Voltinia criminaretur, has autem non nominaret. *Idem.*

⁴³ De civitate] De omni civium numero, ex omnibus tribubus: quod infra dicit; *Et omni populo.* *Idem.*

ciis ab hoc observatas, non largitione? Quid enim potest dicere, cur ista editio non summam habeat acerbitatem, remota ratione illa, quam in decernendo secuti sumus⁴⁴?

Tu deligas ex omni populo aut amicos tuos, aut inimicos meos, aut denique eos, quos inexorabiles, quos inhumanos, quos crudeles existimes? Tu, me ignaro, nec opinante, inficio, notes & tuos, & tuorum necessarios, vel^b inimicos meos, vel etiam defensorum meorum? eodemque adjungas, quos natura putes asperos, atque omnibus iniquos? deinde effundas repente, ut ante confessum eorum iudicium videam, quam potuerim, qui essent futuri, suspicari? apud eosque me, ne quinque quidem rejectis, quod in proximo reo⁴⁵ de consilii sententia constitutum est, cogas causam de fortunis omnibus dicere? Non enim, si aut Plancius ita vixit, ut offenderet sciens neminem, aut tu ita errasti, ut eos ederes imprudens, ut nos, invito te, tamen ad iudices, non ad carnifices, veniremus, idcirco ista editio per se non acerba est.

XVII. An vero nuper clarissimi cives nomen editi iudicis non tulerunt, cum ex cxxv iudicibus, principibus equestrii ordinis, quinque & lxx reus rejiceret, quinquaginta referret⁴⁶, omniaque potius permiscuerunt, quam ei legi conditionique parerent; nos neque ex delectis iudicibus, sed ex omni populo⁴⁷, neque editos ad rejiciendum, sed ab accusatore constitutos iudices ita feremus, ut neminem rejiciamus? Neque ego nunc legis iniquitatem queror, sed factum tuum a sententia legis doceo discrepare: & illud acerbum⁴⁸ iudicium, si quemadmodum senatus censuit, populusque iussit, ita fecisses, ut in hunc & suam, & ab hoc observatas tribus ederes; non

Tom. V.

Z z z

modo

⁴⁴ Quam in decernendo secuti sumus?] Cum in senatu decrevimus, ut accusator tribus ederet, quae de reo iudicaret, id secuti sumus, ut, quae maxime reo convictae tribus essent, eas ederet; quod eas maxime corruptas esse verisimile videretur. Tu autem, Laterensis, eas edidisti, cum quibus Plancio nihil est: qui Terentinam, & Voltiniam officios ab eo, non largitione, observatas iudiceres. *Idem.*

^b Vid. Man. Grut. iniquos
⁴⁵ In proximo reo] Ipso quoque de sode-

litiis causam dicente: cui iudices concesserunt, ut ex iis, qui editi erant, iudices quinque rejiceret: quod Plancio concessum non est. *Idem.*

⁴⁶ Referret] Forte, ferret, id est pateretur. *J. Fr. Gronov.*

⁴⁷ Ex omni populo] Nam tribus ex omni populo deligebantur. *Manutius.*

⁴⁸ Et illud acerbum] Sensus est: Et illud licet per se acerbum iudicium non quereretur, si quemadmodum &c. sed hunc &c. *Ferrarius.*

modo non quererer, sed hunc, iudicibus editis, qui testes iidem esse possent, absolutum putarem. Neque nunc multo fecus existimo. Cum enim has tribus edidisti: ignotis te iudicibus uti malle, quam notis, indicavisti. Fugisti sententiam legis⁴⁹: æquitatem omnem rejecisti: in tenebris, quam in luce, causam versari maluisti.

Volturnia tribus ab hoc corrupta: Terentinam habuerat venalem. Quid diceret apud Voltinenses, aut tribules suos iudices? immo vero tu quid diceres? quem iudicem ex illis aut tacitum testem⁵⁰ haberes, aut vero etiam excitares? Etenim, si reus tribus ederet, Voltiniam fortasse Plancius, propter vicinitatem ac necessitudinem suam, non edidisset. Et, si quæsitore edendus fuisset, quem tandem potius, quam hunc C. Alfium, quem habet, cui notissimus esse debet, vicinum, tribulem, gravissimum hominem, iustissimumque edidisset? cuius quidem æquitas, & meæ similis voluntas erga Cn. Plancium salutem, quam ille sine ulla cupiditatis suspitione præ se fert, facile declarat, non fuisse fugiendos tribules huic iudices, cui quæsitorem tribulem exoptandum fuisse videatis.

XVIII. Neque ego nunc consilium reprehendo tuum, quod non eas tribus, quibus hic maxime notus erat, edideris, sed a te doceo consilium non servatum senatus. Etenim quis te tum audiret illorum? aut quid diceres? Sequestremne Plancium? respuerent aures, nemo agnosceret, repudiaretur. An gratiosum? illi libenter audirent: nos non timide confiteremur. Noli enim putare, Laterensis, legibus istis, quam senatus de ambitu sancire voluerit, id esse actum, ut suffragatio, ut observantia, ut gratia tolleretur. Semper fuerunt boni viri, qui apud tribules suos gratiosi esse vellent.

Neque vero tam durus in plebem noster ordo fuit, ut eam coli nostra modica liberalitate noluerit: neque hoc liberis nostris interdicens est, ne observent tribules suos, ne diligant, ne

⁴⁹ Fugisti sententiam legis] Quia, quod lex iubebat, non fecisti, ut in reum & suam, & ab eo observatam tribum ederes. *Manutius.*

⁵⁰ Tacitum testem] Habemus tacitum testem, qui sola mente, non voce assentit: excitamus autem, cum ad palam dicendum testimonium invitamus. *Ferr.*

ne reficere necessariis suis⁵¹ suam tribum possint, ne par ab iis munus in sua petitione respectent. Hæc enim plena sunt officii, plena observantia, plena etiam antiquitatis. Isto in genere & fuimus ipsi, cum ambitionis nostræ tempora postulabant, & clarissimos viros esse vidimus, & hodie esse videmus quamplurimos gratiosos. Decuriatio⁵² tribulium, descriptio populi, suffragia largitione devincta, severitatem senatus, & bonorum omnium vim ac dolorem excitarunt. Hæc doce, hæc profer, huc incumbe, Laterensis, decuriaffe Plancium, conscripisse, sequestrem fuisse, pronuntiaffe⁵³, divisisse: tum mirabor, te iis armis uti, quæ tibi lex dabat, noluisse. Tribulibus enim iudicibus, non modo severitatem illorum, si ista vera sunt, sed ne vultus quidem ferre possemus. Hanc tu rationem cum fugeris, cumque eos iudices habere nolueris, quorum in hujus delicto cum scientia certissima, tum dolor gravissimus esse debuerit: quid apud hos dices, qui abs te taciti requirunt, cur hoc sibi oneris imposueris, cur se potissimum delegeris, cur denique se divinare malueris, quam eos, qui sciunt, judicare?

XIX. Ego Plancium, Laterensis, & ipsum gratiosum esse dico, & habuisse in petitione multos cupidos sui, gratiosos: quos tu si sodales vocas; officiosam amicitiam nomine inquinans criminoso. Sin, quia gratiosi sunt, accusandos putas; noli mirari, te id, quod tua dignitas postularit, repudiandis gratiosorum amicitias non esse affectum. Jam, ut ego doceo, gratiosum esse tribulibus Plancium, quod multis benigne fecerit, pro multis sponderit, in operas plurimos patris auctoritate & gratia miserit; quod denique omnibus officiis per se, per patrem, per majores suos totam Atinatem præfecturam

Z z z z com-

⁵¹ Reficere necessariis suis] Primum delecto fuit, Francii librum secutus, Reficere necessariis tribum, est pauperiores tribules resocillare iis, quibus maxime egebant. Pro quo paulo ante dixit, plebem colere modica liberalitate. Per tribum intelliguntur pauperiores ex tribu. Hinc tribulis convivia apud Horatium, est pauperior, ex egena plebe. Sic olim scripseram, antequam ad me delatus esset Erfurtenfis. Sed cum in illo legissem, ne

conficere necessariis suis suam tribum possint; viso hoc vero, non diutius hærendum putavi. Conficere suis necessariis suam tribum, est conciliare suam tribum suis amicis & cognatis. Ut apud Terent. conficere alicui virginem, nuptias, argentum. *Græv.*

⁵² Decuriatio] Decuriare, est per factionem cogere. *Ferrarius.*

⁵³ Pronuntiaffe] Id est, Promississe pecuniam. *Idem.*

comprehenderit: sic tu doce, sequestrem fuisse, largitum esse, conscripisse, tribules decuriavisse. Quod si non potes: noli tollere ex ordine nostro liberalitatem, noli maleficium putare esse gratiam, noli observantiam sancire poena. Itaque hāsitantem te in hoc sodalitorum tribuario crimine, ad communem ambitus causam contulisti, in qua definamus aliquando (si videtur) vulgari & pervagata declamatione contendere. Sic enim tecum ago.

Quam tibi commodum est, unam tribum delige tu: doce id, quod debes, per quem sequestrem, quo divitore corrupta sit. Ego, si id facere non poteris, quod, ut opinio mea fert, ne incipies quidem, per quem tulerit, docebo. Estne hęc vera contentio? placetne sic agi? Non possum magis pedem conferre, ut ajunt, aut propius accedere. Quid taces? quid dissimulas? quid tergiveraris? Etiam atque etiam in isto, atque urgeo, insector, posco, atque adeo flagito crimen. Quamcunque tribum, inquam, delegeris, quam tulerit Plancius, tu ostendito, si poteris, vitium: ego, qua ratione tulerit, docebo: nec erit hęc alia ratio Plancio, ac Laterensi. Nam, ut quas tribus tu tulisti, si jam ex te requiram, possis, quorum studio tuleris, explicare: sic ego hoc contendo, me tibi ipsi adversario, cujuscunque tribus rationem poposceris, redditurum.

XX. Sed cur ego sic ago? quasi non comitiis jam superioribus⁵⁴ sit Plancius designatus ædilis. Quæ comitia primum habere cœpit consul cum omnibus in rebus summa auctoritate, tum harum ipsarum legum ambitus auctor: deinde habere cœpit subito, præter opinionem omnium: ut ne, si cogitasset quidem quispiam largiri, daretur spatium comparandi. Vocatæ tribus: latum suffragium: descriptæ, renuntiatæ. Longe plurimum valuit Plancius. Nulla largitionis nec fuit, nec esse potuit suspicio. An tandem una centuria prærogativa tantum habet auctoritatis, ut nemo unquam prior eam tulerit, quin

⁵⁴ *Comitiis jam superioribus*] M. Crassus consul, habitis Comitiis Consulium & Prætorum, contra veterum morem, subito, & præter opinionem omnium habuit & Comitia

Ædiliū, idque ad reprimendum ambitum: quibus vel intercessione, vel obnuntiatione prolati, antequam abolverentur, alia deinde habuit, quibus creati sunt Ædiles. *Idem.*

quin renuntiatus sit: tu aut his ipsis comitiis consularibus, aut certe in illum annum ædilem Plancium factum miraris, in quo non exigua pars populi⁵⁵, sed univ ersus populus voluntatem suam declaravit? cujus in honore non unius tribus pars⁵⁶, sed comitia rota comitiis⁵⁷ fuerint prærogata⁵⁸?

Quo quidem tempore, si id, Laterensis, facere voluisses, aut si gravitatis esse putasses tuæ, quod multi nobiles sæpe fecerunt, ut, cum minus valuissent suffragiis, quam putassent, postea, prolatis comitiis, prosternerent se, & populo Romano, fracto animo atque humili supplicarent: non dubito, quin omnino ad te conversura se fuerit multitudo. Nunquam enim nobilitas, integra præsertim, atque innocens, a populo Romano supplex repudiata fuit. Sed, si tibi gravitas tua, & magnitudo animi pluris fuit, sicut esse debuit, quam ædilitas; noli, cum habeas id, quod malueris, desiderare id, quod minoris putaris. Equidem primum ut honore dignus essem, maxime semper laboravi: secundo, ut existimarer: tertium mihi fuit illud, quod plerisque primum est, ipse honos: qui iis denique debet esse jucundus, quorum dignitati, populus Romanus testimonium, non beneficium ambitioni dedit.

XXI. Quæris etiam, Laterensis, quid imaginibus tuis, quid ornatissimo atque optimo viro, patri tuo, respondeas mortuo. Noli ista meditari: atque illud cave potius, ne tua ista querela, dolorque nimius ab illis sapientissimis viris reprehendatur. Vidit enim pater tuus, Appium Claudium, nobilissimum hominem, vivo patre suo, potentissimo & clarissimo cive, C. Claudio, ædilem non esse factum, & eundem sine repulsa factum esse consulem: vidit, hominem sibi maxime conjunctum, egregium virum, L. Volcatium; vidit, M. Pisonem in ista ædilitate, offensuscula accepta, summos a populo Romano esse

⁵⁵ *Non exigua pars populi*] Ut in comitiis centuriatis centuria prærogativa. *Man.*

⁵⁶ *Non unius tribus pars*] Argumentum urget tribus adjunctis: tum quia ab eodem consule comitia illa habita fuerant, qui & habuerat posteriora, tum quia eodem anno utraque habita sunt; tum quia univ ersus populus, non illius exigua pars, qualis erat centuria prærogativa, pars unius tribus,

suam in Plancium voluntatem declaraverat cum illa fuerant impedita comitia. Itaque priora illa comitia fuerant prærogata & quasi prærogativa Plancio. Vid. infr. cap. 22. *Ferret.*

⁵⁷ *Comitiis*] Posterioribus. *Man.*

⁵⁸ *Fuerint prærogata 2.*] Tanquam prærogativa fuerint. *Idem.*